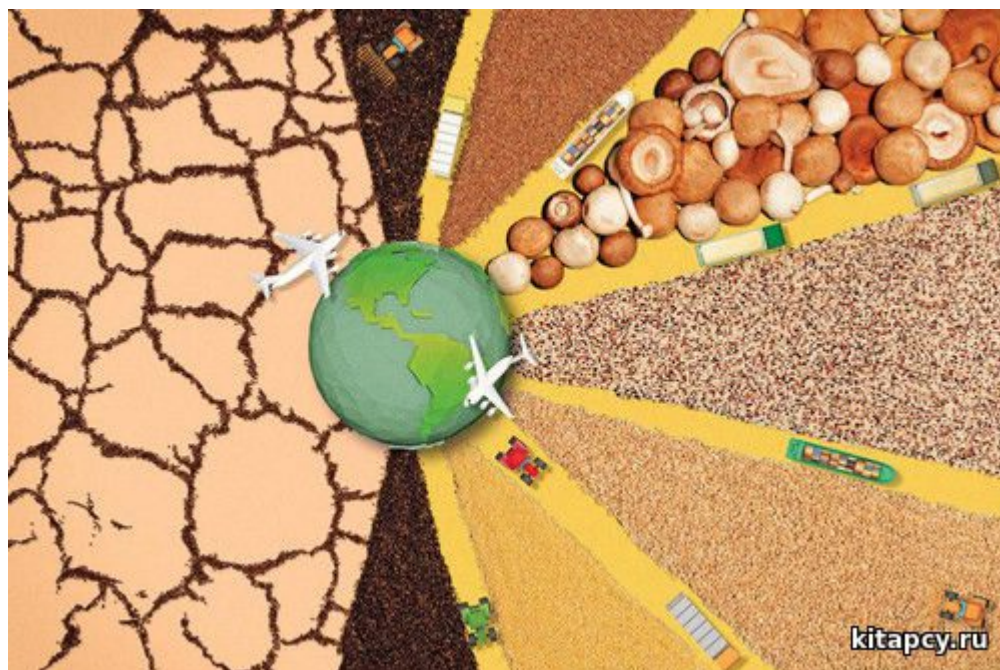

Aзык ýaragy

Category: Kitapcy, Oba hojalygy: maldarçylyk we ekerançylyk
написано kitapcy | 26 январа, 2025

Aзык ýaragy AZYK ÝARAGY

Hytaý azyk önümçiliginde iň oňdebaryjy ýurda öwrüldi we beýlekilerden ep-esli oňe saýlandy. Ol doly öz-özünü üpjün etmegiň hötdesinden geldi

Ölüm howply mikrobyň adamzat siwilizasyny ýok edip, wagşy we ilkidurmuş zamanasyna yza tesdirişiniň suratlandyrylýan «Gyzyl garahassa» romanynda ýokanç keselden gutulan goja altmyş ýyl oň ýaşaýşyň nähili bolandygyny gürrüň berýär. Ol muny diri galan az sanly adamyň çagalaryna aýdýar. Yzyndanam hemmesi deriden tikilen eşikleri geýmäge, ok-ýaý bilen ýaraglanmaga gaýdyp barýar.

Amerikan ýazyjysy Jek Londonyň bu romanynda wakalar 2073-nji ýylda goja professoryň 2013-nji ýylda dörän epidemiýanyň tragediýasyny we epidemiýadan oňki adamzadyň ýagdaýynyň nähili bolandygyny gynanç bilen gürrüň berýän Kaliforniýasynda bolup geçýär. Goja professor dünýä ilkidurmuş zamanasyna gaýdyp baranda, bular hakda çuň pikirlere batyp şeýle diýýär:

– Käte beýik siwilisasiýamyzyň iň üns bererlik üstünliginiň iýip-içer ýaly zatlarda, ynanylmajak derejedäki bol-elinlikde,

soňsuz köpdürlülükde, ajaýyp nazy-nygmatlarda ýatandygyny oýlaýaryn. Ah, köşekler! Iýer ýaly ajaýyp zatlaryň bar bolan şol günlerinde ýaşaýyş hakykatdanam ýaşaýyşdy.

«Gyzyl garahassadaky» goja bol-elinlige ýetmek üçin azyk bolçulygynyň ähmiýetini, şol lezzetli artykmaçlygy gazanmazdan ösüşiň bolmajakdygyny we ýüze çykan ähli kesellere garamazdan diňe azyk üpjünçiliginiň ýeňilliklidigi sebäp adamzadyň köpelyändigine ynanýandygyny ýañzytýar.

Gurbanlyklardan, baýram zyýapatlaryndan keýp aldygymyzsaýy, Günbatar ýurtlaryndaky lezzetli naharlary we täzelikleri görkezýän owadan mahabatlary gördügimizsaýy bu bol-elinligiň hakykydygyny we hemişelikdigini pikir edýäris.

Jek Londonyň ady agzalan ajaýyp romany 1912-nji ýylda, ýagny iki jahan urşundan öň, hatda ajal sepelän ispan dümewinden alty ýyl öň ýazanam bolsa, gorkunç syzgyrlygy bilen azygyň medeniýetleriň şekillenmeginde we adamzadyň howpsuzlygyny güýçlendirmekdäki rolunyň ähmiýetini, krizisleriň we ýokanç keselleriň uly üstünlikleri nädip bitewiliklerinden sylp aýyrýandygyny we ýok ýaly görkezip bilýändigini welilik bilen suratlandyryp bilipdir.

XX asyryň ahyrynda adam ukyp-başarnygy, akyl-paýhasy bilen açlygy doly ýok edendigini, şol bir wagtyň özünde sowatsyzlygy bütinleý ýok etmäge başlandygyny pikir etdi.

Emma 2018-nji ýylda maliýe krizisiniň başlamagy bilen we hatda ondanam birnäçe ýyl öň ýer yüzündäki milliardlarça adam üçin azyk tapmagyň barha kynlaşýan işdigini belli bolupdy.

Kowid ýokanjy bilen birlikde problemalar hasam galňady, üpjünçilik torlary bozuldy, karantin çäreleri ýola goýuldy.

Yzyndan Ukraina-Russiýa urşy turdy we hemmelere yza tesmegiň pikir edilşinden çalt bolandygyny, azyk üpjünçiligini howpsuzlandyrmagyň hemişe açyk däldigini ýatlatdy.

Hemme ýerde azyk azalanam we bahalary gymmatlanam bolsa, uruşdan soň Ukrainadan eksport edilýän önümlerij gytalandygy sebäpli iň uly howp Afrika materiginiň üstüne abanýar. Bu ýagdaý global söwdanyň üstündäki has çuň täsire goşmaça hökmünde bir milliard afrikala täsir etdi.

Russiýa Ýewropany Ukrainadan önüm satyn alynmagyna rugsat

berilen uly mukdardaky azyga el urmak bilen afrikalylary mundan mahrum etmekde aýyplaýar we ukrain portlaryndan däne eksportyny togtatjagyny aýdyp haýbat atýar.

Dünýä Russiýanyň Ukraina çozmagyndan soň adamzadyň bugdaý ätiýaçlygynyň dörtden bir bölegini üpjün edýändigini, Russiýany jezalandyrmagyň (ýagny, sanksiýalary girizmek bilen) we eksportyna päsgelçilik döretmegiň köp adamy açlyga, jebire, garyplyga iterýändigini görüp hopukdy.

Azyk ýaragynyň pozisiýasyna we güýjüne aýny wagtynda düşünen Russiýa azygyň ertir duşmanlaryna garşy uruşlaryň iň täsirli we rehimsiz serişdeleriň biri boljagyny bilip, bu pudagy güýçlendirmegini dowam edýär.

Russiýa häzir garyplary Ukrainanyň azyk harmanyndan mahrum etmekde aýyplanýar. Emma bu ýigrenji urşy ol başlanog-a!

Eýrandan Yraga, Kuba, hatda Wenesuela çenli aralykda dürli atlara bürenip, hökümetlere basyş etmek üçin adamlary azykdan kesmäge ýüz uran birnäçe Günbatar urşy boldy. Azyk näçe az bolsa, ony manipulirlemek we köp maksatly ýaraga öwürmek şonça-da aňsat bolýar.

«Gyzyl garahassa» romanynda bolşy ýaly, dünýäde yzly-yzyna gelen heläkçilikler we çalt bolup geçýän üýtgeşmeler sebäpli azyk azalyp barýar. Bugdaý, mekgejöwen, günebakar ýaly önümleri eline alan tarap frontyň iň möhüm strategiki nokatlaryna agalyk edýän ýaly bolup görünýär.

ABŞ diňe dünýäniň iň güýçli goşunyna, iň sagdyn we janly ykdysadyýetine eýe bolandygy üçin däl, şol bir wagtyň özündä ilkinji gök önümleriň goruna we iň köp azyk potensialyna eýe bolandygy üçin jahana höküm etdi.

Emma üç ýyldan oň azyk eksportçysy hökmünde oňbaşçylyk ornundan düşüp, ýerini onlarça ýyl ýeter-ýetmezlikden we

gytçylykdan ejir çeken ýurt Hytaýa berdi.

Diňe XX asyrda millionlarça hytaýly açlykdan we ýeter-ýetmezçilikden öldi. Bulam ekerançylyk pudagynda ösüş gazanmagy we ilatyň gerek-ýarak zatlaryny üpjün etmegiň howpsuzlandyrmagy adatdan daşary mysalyňa öwürýär.

Munuň ýanynda Ýewropa we Braziliýa hem oňde barýar. ABŞ-nyň suw ýetmezçilihi bilen birlikde birgiden problemasy keserip ýatyr, bulam onuň ýakyn wagtda oňbaşçylyk ornuna dolanyp gelmejegini görkezýär.

Hytaý azyk önümçiliginde iň oňdebaryjy ýurda öwrüldi we beýlekilerden ep-esli oňe saýlandy. Ol doly öz-özünü üpjün etmegiň hötdesinden geldi.

Azyk howpsuzlygyny gazanmak isleýän islendik ýurt tohum, dökün, plastiki gap, traktor, mör-möjeklere garşy derman serişdelerini we zerurlyk duýulýan hemme zady öndürip bilmeli. Ýetmeli sepgidine çalt ýetip bilýän ýurtlaryň aglabasynyň şindize çenli etmedik zady şudy.

Hytaýyň döwlet ýolbaşçysy Si Szinpin geçen mart aýynda bugdaý ekilen meýdanlara aýlanyp görende, ýurdunyň 120 million gektarlyk ýerini gorap saklamak bilen birlikde ýene 33 million gektary özleşdirmeli boljakdygyny aýtdy.

Hytaýlylar üçin azyk gory doly özünden önmeli we Hytaý muny başaran az sanly ýurtlaryň birine öwrüldi.

Sewsen EBTAH,

Liwan uniwersitetiniň Arap dili we edebiyatynyň professory, žurnalist.

Anna, 30.06.2023 ý.

[Surat: Vasava Illustration / Foreign Policy](#) Oba hojalygy: maldarçylyk we ekerançylyk